

Time: 3 Hours

Total Marks: 100

Please check whether you have got the right question paper.

N.B. 1. All questions are compulsory. Attempt Sub question (A) or (B) of Question no. 5.

2. Figures to the right indicate full marks.

3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.

4. Draw neat diagrams wherever necessary.

Q1. Answer any TWO questions of the following. 20

- What are the problems/challenges faced by Indian Private Sector?
- Explain the determinants and types of diversification.
- What is industrial combination? Discuss the causes of it.

Q2. Answer any TWO questions of the following. 20

- What are the determinants of industrial location?
- Describe the Weber's theory of location.
- What are the reasons behind the failure of regional planning to remove regional imbalance?

Q3. Answer any TWO questions of the following. 20

- Discuss the factors affecting industrial productivity.
- Explain the causes and remedies of Industrial Sickness.
- Describe the meaning and aspects of Rationalization.

Q4. Answer any TWO questions of the following. 20

- Explain the role of small-scale industries.
- Discuss the merits and demerits of Multinational Companies (MNCs).
- Discuss the several sources of Industrial Finance.

Q5. A) Write short notes on any TWO of the following. 20

- Performance of the Public Sector in India.
- Indicators of regional disparity.
- Meaning and measurement of Industrial Productivity.
- New Industrial Policy, 1991.

OR

B) Multiple choice questions, select an appropriate option. 20

- Which of the following are not the challenges of Indian private sector?
 - Inadequate diversification
 - High finance and credit
 - Industrial disputes
 - Unnecessary control
- Which of the following sector have democratic management?
 - Private sector
 - Non- Governmental sector
 - Semi-private sector
 - Co-operative sector

- 3) Which of the following are not the limitations of co-operative organization?
 - a) Inefficient management
 - b) Limited capital
 - c) Rigid rules and regulation
 - d) High Motivation
- 4) Which of the following are not the problems of public sector?
 - a) Under-utilization of capacity
 - b) Planning and construction of project
 - c) Political interference
 - d) High skilled- labour
- 5) Which of the following sector uses the principle of “One member-one Vote”?
 - a) Private sector
 - b) Public sector
 - c) Co-operative sector
 - d) Private and public sector
- 6) Who among following categorised raw material as weight-losing and non-weight losing?
 - a) Alfred Marshall
 - b) Alfred Weber
 - c) A Sen
 - d) Malthus
- 7) Which of the following are not indicator of regional disparity?
 - a) Per capita income
 - b) High electrification
 - c) Industrialisation
 - d) Lack of finance
- 8) When planning commission replace by NITI aayog?
 - a) 2008
 - b) 2015
 - c) 2023
 - d) 2021
- 9) Which of the following five-year plan started focusing or targeting regional development?
 - a) First five-year plan
 - b) Second five-year plan
 - c) Third five-year plan
 - d) Fifth five-year plan
- 10) Which of the following action are helpful to reduce inter-state inequality?
 - a) Intensive development
 - b) Extensive of irrigation
 - c) Large scale expansion of power
 - d) All of above
- 11) Labour productivity measures
 - a) GNP per person
 - b) GDP per worker
 - c) NNP per capital
 - d) NDP per worker
- 12) Which of the following organisation defined the productivity?
 - a) Organisation of European Economy Cooperation (OEEC)
 - b) Organisation of petroleum countries (OPEC)
 - c) Organisation of trade union (OTU)
 - d) Organisation of Agriculture (OA)

- 13) Which of the following factors affects industrial productivity?
- a) Technology
 - b) Managerial
 - c) Human or labour ability to work
 - d) All of above
- 14) Which of the following is not the uncontrollable factor in production?
- a) Economic and political changes
 - b) Social changes
 - c) Natural Resources
 - d) Machinery and plant layout
- 15) Which of the following is the controlled factor in production?
- a) Economic and political changes
 - b) Social changes
 - c) Natural Resources
 - d) Human factor
- 16) Under the leadership of India started its new economic policy in 1991.
- a) M S Swaminathan
 - b) P V Narsimha Rao
 - c) V. k. R. V. Rao
 - d) Arvind Mayaram
- 17) When India adopted the LPG Growth Model?
- a) In 1995
 - b) In 2011
 - c) In 2021
 - d) In 1991
- 18) Which of the following finance minister of India related to New economic policy - 1991?
- a) P.V Narsimha Rao
 - b) Manmohan Singh
 - c) P. Chidambaram
 - d) Nirmal Sitharaman
- 19) When the government of India established a “Disinvestment Commission”?
- a) 1991
 - b) 1996
 - c) 2021
 - d) 2023
- 20) which of the following are the challenges of rural industrialization?
- a) Technology multiplicity
 - b) Nature of employment
 - c) Access to credit
 - d) All of the above

(मराठी रुपांतर)

वेळ: 3 तास

एकूण गुण: १००

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत. प्रश्न क्र. ५ मध्ये (अ) व (ब) उप प्रश्नांमधील कोणताही एक उप प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.

३. प्रादेशिक भाषेत उत्तर देणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी शंका असल्यास पेपरच्या मुख्य मजकुराचा इंग्रजीमध्ये संदर्भ द्यावा.

४. आवश्यक तेथे नीटनेटक्या आकृत्या काढा.

प्र १. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

अ) भारतीय खाजगी क्षेत्रासमोर कोणकोणत्या समस्या/आव्हाने आहेत?

ब) विविधीकरणाचे निर्धारक आणि प्रकार स्पष्ट करा.

क) औद्योगिक संयोजन म्हणजे काय? त्याच्या कारणांची चर्चा करा.

प्र २. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

अ) औद्योगिक स्थानाचे निर्धारक काय आहेत?

ब) वेबरच्या स्थानाच्या सिद्धांताचे वर्णन करा.

क) प्रादेशिक असमतोल दूर करण्यात प्रादेशिक नियोजन अयशस्वी होण्यामागची कारणे कोणती आहेत?

प्र ३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

अ) औद्योगिक उत्पादकतेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.

ब) औद्योगिक आजाराची कारणे आणि उपाय स्पष्ट करा.

क) विवेकीकरणाचा अर्थ आणि पैलूंचे वर्णन करा.

प्र ४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

अ) लघु-उद्योगांची भूमिका स्पष्ट करा.

ब) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे (MNCs) गुण आणि तोटे यांची चर्चा करा.

क) औद्योगिक वित्ताच्या विविध स्रोतांची चर्चा करा.

प्र ५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा.

२०

अ) भारतातील सार्वजनिक क्षेत्राची कामगिरी.

ब) प्रादेशिक असमानतेचे निर्देशक.

क) औद्योगिक उत्पादकतेचा अर्थ आणि मोजमाप.

ड) नवीन औद्योगिक धोरण, १९९१.

किंवा

२०

ब) खालील बहु पर्यायी प्रश्नांसाठी योग्य पर्याय निवडा.

- 1) खालीलपैकी कोणते आव्हान भारतीय खाजगी क्षेत्रासमोर नाही?
 - अ) अपुरी वैविध्यता
 - ब) उच्च वित्त आणि पत
 - क) औद्योगिक विवाद
 - ड) अनावश्यक नियंत्रण
- २) खालीलपैकी कोणत्या क्षेत्रात लोकशाही व्यवस्थापन आहे?
 - अ) खाजगी क्षेत्र
 - ब) गैर-शासकीय क्षेत्र
 - क) अर्ध-खाजगी क्षेत्र
 - ड) सहकार क्षेत्र
- 3) सहकारी संस्थेच्या मर्यादा खालीलपैकी कोणत्या नाहीत?
 - अ) अकार्यक्षम व्यवस्थापन
 - ब) मर्यादित भांडवल
 - क) कठोर नियम आणि नियमन
 - ड) उच्च प्रेरणा
- 4) खालीलपैकी कोणत्या सार्वजनिक क्षेत्रातील समस्या नाहीत?
 - अ) क्षमतेचा कमी वापर
 - ब) प्रकल्पाचे नियोजन व बांधकाम
 - क) राजकीय हस्तक्षेप
 - ड) उच्च कुशल- कामगार
- 5) खालीलपैकी कोणते क्षेत्र "एक सदस्य-एक मत" या तत्वाचा वापर करते?

अ) खाजगी क्षेत्र	ब) सार्वजनिक क्षेत्र
क) सहकार क्षेत्र	ड) खाजगी आणि सार्वजनिक क्षेत्र
- 6) वजन कमी करणारा आणि वजन न कमी करणारा कच्चा माल खालीलपैकी कोणाचे वर्गीकरण आहे?
 - अ) अल्फ्रेड मार्शल
 - ब) आल्फ्रेड वेबर
 - क) सेन
 - ड) माल्थस
- 7) खालीलपैकी कोणते प्रादेशिक विषमतेचे सूचक नाहीत?
 - अ) दरडोई उत्पन्न
 - ब) उच्च विद्युतीकरण
 - क) औद्योगिकीकरण
 - ड) वित्ताचा अभाव
- 8) नियोजन आयोगाच्या जागी NITI आयोग कधी स्थापन केला?

अ) २००८	ब) २०१५	क) २०२३	ड) २०२१
---------	---------	---------	---------

9) खालीलपैकी कोणती पंचवार्षिक योजना प्रादेशिक विकासावर लक्ष केंद्रित किंवा लक्षित करण्यास सुरवात केली?

- अ) पहिली पंचवार्षिक योजना
- ब) दुसरी पंचवार्षिक योजना
- क) तिसरी पंचवार्षिक योजना
- ड) पाचवी पंचवार्षिक योजना

10) आंतरराज्य असमानता कमी करण्यासाठी खालीलपैकी कोणती क्रिया उपयुक्त आहे?

- अ) गहन विकास
- ब) सिंचनाचा विस्तार
- क) शक्तीचा मोठ्या प्रमाणात विस्तार
- ड) वरील सर्व

11) श्रम उत्पादकता ----- मोजते.

- अ) प्रति व्यक्ती जीएनपी
- ब) प्रति कामगार जीडीपी
- क) प्रति भांडवल एनएनपी
- ड) प्रति कामगार एनडीपी

12) खालीलपैकी कोणत्या संस्थेने उत्पादकतेची व्याख्या केली आहे?

- अ) ऑर्गनायझेशन ऑफ युरोपियन इकॉनॉमी कोऑपेरेशन (OEEC)
- ब) पेट्रोलियम देशांची संघटना (OPEC)
- क) ऑर्गनायझेशन ऑफ ट्रेड युनियन (OTU)
- ड) कृषी संघटना (OA)

13) खालीलपैकी कोणते घटक औद्योगिक उत्पादकतेवर परिणाम करतात?

- अ) तंत्रज्ञान
- ब) व्यवस्थापकीय
- क) मानवी किंवा श्रम करण्याची क्षमता
- ड) वरील सर्व

14) खालीलपैकी कोणता घटक उत्पादनातील अनियंत्रित घटक नाही?

- अ) आर्थिक आणि राजकीय बदल
- ब) सामाजिक बदल
- क) नैसर्गिक संसाधने
- ड) मशिनरी आणि प्लांट लेआउट

15) खालीलपैकी कोणता घटक उत्पादनातील नियंत्रित घटक आहे?

- अ) आर्थिक आणि राजकीय बदल
- ब) सामाजिक बदल
- क) नैसर्गिक संसाधने
- ड) मानवी घटक

- 16) यांच्या नेतृत्वाखाली भारताने 1991 मध्ये आपले नवीन आर्थिक धोरण सुरू केले.
अ) एम एस स्वामिनाथन
ब) पी. व्ही. नरसिंह राव
क) व्ही. के. आर. व्ही. राव
ड) अरविंद मायाराम
- 17) भारताने एलपीजी ग्रोथ मॉडेल कधी स्वीकारले?
अ) 1995 मध्ये ब) 2011 मध्ये क) 2021 मध्ये ड) 1991 मध्ये
- 18) भारताचे खालीलपैकी कोणते अर्थमंत्री नवीन आर्थिक धोरण-1991 शी संबंधित आहेत?
अ) पी.व्ही नरसिंह राव
ब) मनमोहन सिंग
क) पी. चिदंबरम
ड) निर्मला सीतारामन
- 19) भारत सरकारने "निर्गतवणूक आयोग" कधी स्थापन केला?
अ) १९९१ ब) १९९६ क) २०२१ ड) २०२३
- 20) ग्रामीण औद्योगिकीकरणाची आव्हाने खालीलपैकी कोणती आहेत?
अ) तंत्रज्ञानाची बहुलता
ब) रोजगाराचे स्वरूप
क) पत प्रवेश
ड) वरील सर्व
